

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОГО ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ В РОМАНАХ У. ТЕКЕРЕЯ

Останні тридцять років доповнили лінгвістичний аналіз художнього тексту екстралінгвістичними коментарями і жанрово-стильовими характеристиками. Питання, пов'язані з категорією авторського стилю, не втрачають своєї актуальності на кожному новому етапі розвитку лінгвістичної науки. Комунікаційна природа тексту художньої літератури спричинює багатство підходів до його вивчення. В. Адмоні наголошує на значенні ролі автора у своєму визначенні: “текст — це душевне чуттєво-понятійне осягнення світу у формі мовленнєвого висловлювання, що виникає зі специфічного (егоцентричного) внутрішнього стану художника” [1, с. 120]. Вивчення індивідуальних особливостей авторського стилю за допомогою розмаїтих лінгвостатичних методів представлено в працях цілого ряду філологів: В. Перебийніс, О. Ахманової, Є. Падучевої, Р. Фрумкіна, Б. Головіна, Л. Засоріної, І. Карімзаде та ін. Текстотрицентричний підхід заснований на уявленні про художній текст як продукт творчої діяльності, в рамках якого він розглядається як унікальний мовленнєвий твір. Лексико-семантичний аналіз є основою для вивчення змісту тексту і розкриття відображеного в ньому світосприйняття через художню систему твору.

Р. Голлек називає У. Текерея майстром граціозного простого прозового стилю [11, с. 510] з неповторним характером авторських прийомів пізнання і відтворення дійсності. Матеріалом аналізу слугували систематизовані вибірки слів з 12 описових контекстів природи наступних трьох романів письменника: “A Shabby Genteel Story” (1840); “The Book of Snobs” (1846); “Vanity Fair” (1848). На основі 174 лексичних одиниць семантичної групи (ЛСГ) “пейзаж” маємо намір встановити відмінність і подібність їх уживання у цих творах. Аналіз і обґрунтування особливостей використання лексичних одиниць ми здійснюємо на основі індуктивного методу, який полягає у накопиченні мовного матеріалу, його систематизації та виявленні закономірностей функціонування лексичних одиниць у художньому творі. Опис як одна із трьох текстових універсалій [8, с. 138] прив'язаний до сюжету, скерований на предметний світ навколо людини і відображає як його макросвіт (довколишню природу), так і мікросвіт (емоційний стан). Виходячи із визначень, що “природа — це сукупність особливостей рослинного і тваринного світу, кліматичних умов, рельєфу та ін. якої-небудь місцевості, країни; навколишнє географічне середовище” [10, с. 945], а “пейзаж — опис, зображення природи в літературі” [10, с. 713], розуміємо, що ключовими словами будуть ті, які виражають поняття “природа”, до якого належить також “пейзаж”.

На підставі аналізу традиційних семантичних класифікацій лексичних одиниць запропоновано наступні власні класифікації. Першоосновами буття є чотири стихії — повітря, земля, вогонь, вода [10, с. 1196], три з яких є обов'язковими компонентами пейзажу. Спираючись на це, можна виділити лексико-семантичні підгрупи (ЛСП) з відповідними назвами. Так, згідно з Роже, поняття “повітря” можна поділити на семантичні підкласи: небо і кліматичні умови (air- atmosphere, ether, sky, weather, climate, vapour etc. [12, с. 17]); “земля” — на підвищені ділянки землі, рівнини і впадини, флору і фауну (earth- ground, soil, land –rock etc. [12, с. 156, 278]); “вода” — на водні масиви, прилеглі ділянки суходолу, острови, хвилі та ін. (water- river, stream, gulf, bay, ocean, sea, lake, waterfall, etc. [12, с. 555]).

Оскільки текст є результатом добору засобів мови, то на нього впливає багато чинників, серед яких: особистість автора, тема, форма викладу, закони мови, жанру, стилю. Під час аналізу охопити усі ці фактори неможливо, тому враховується лише їх рівнодія, яка виражається у частоті одиниць тексту. Предметні і цифрові результати вибірки лексики семантичної групи “природа” показують, що найбільша увага в описах усіх трьох творів зосереджена на підгрупі “земля”, причому в “Sh.G.St.” — виявлено 6 лексичних одиниць (ЛО) — 6 слововживань (СВ); у “The B.Sn.” — 12 ЛО — 15 СВ; “Van.F.” — 14 ЛО — 20 СВ (див. таблицю 1). Частота мовного елемента є однією із функціональних характеристик тексту. Оскільки авторський стиль зумовлений манерою вибору і вживання слів, то квантитативний метод дозволяє визначити такі його властивості, як частотність, а отже пріоритет у авторському використанні слів.

Наведемо для прикладу уривок із опису природи навколо Розервуда з твору “Sh.G.St.”, коли Айвенго повертається після свого чудового зцілення:

“...he came in sight of his paternal mansion of Rotherwood, and saw at once more the chimneys smoking, the shadows of the oaks over the grass in the sunset, and the rooks winging over the trees” [14, с. 272].

Більшість слів лексико-семантичної групи “пейзаж” вказує на поняття “землі” — *wood, oak, grass, trees, rooks*, причому переважає підклас рослинного світу / флори. ЛСГ “повітря” представлено денотатом *sunset*. Добір лексем *smoking chimneys, the shadows of oaks, sunset, rooks* посилює тривожне очікування персонажа. Комізм ситуації створюється зіставленням попереднього переліку трагічних смертей видатних особистостей (... *Richard was dead, ... Prince Arthur had been poisoned...*, etc.) з емоційним станом шляхетного рицаря Айвенго, ноги якого затремтіли (*trembled under him*) при вигляді рідної домівки.

Знайомство з майором Пронто — сільським снобом (“The B.Sn.”) — Текерей супроводжує описом англійського краєвиду дороги до маєтку майора:

“We drove by beautiful fresh fields and green hedges, through a cheerful English landscape; the high road, as smooth and trim as the way in a nobleman's park, was charmingly chequered with cool shade and golden sunshine ...” [13, с. 137].

У цьому пейзажі переважають слова з ЛСГ “земля” на позначення рослинного світу: *hedge, field, landscape*. Поняття “небо” реалізується контрастом лексичних одиниць: *shade, sunshine*. Рівно підстрижену дорогу письменник порівнює з алеєю у “a nobleman's park”. На відміну від попереднього, опис природи багатий на образні засоби: епітети — *beautiful, fresh, cheerful, etc.*; метафори — *the high road... was charmingly chequered with cool shade...*, тому Текерей вводить його в оповідь для контрасту. Даремними виявились сподівання оповідача відпочити на тлі радісних сільських англійських краєвидів від снобів. Опис указує, що сатира письменника поєднується з конкретністю і точністю деталей, саме тому З. Александрова у передмові до роману називає цю книгу “енциклопедією для дослідження побуту і звичаїв ... Англії” [13, с. 5].

Ребека з роману “Van. F.” описує у своєму листі під'їзди до маєтку Квінз Кроулі таким чином:

“As we passed, I remarked a beautiful church-spire rising above some old elms in the park; and before them, in the midst of a lawn, and some outhouses, an old red house with tall chimneys covered with ivy, and the windows shining in the sun ...” [15, с. 87].

Образ природи створюється шістьма номінаціями, п'ять з яких стосуються поняття “земля” (семантичний підклас “рослинність”): *lawn, elm, park, ivy*. Письменник навмисно змішує об'єкти пейзажу з “*church-spire, outhouses, an old red house, windows*” для показу речового мікросвіту свого персонажа.

Отож, дані квантитативного аналізу (див. табл.) підтверджуються спостереженням за трьома типовими для кожного роману описами природи. Частотність уживання семантичного підкласу “рослинний світ” є однією з характеристик тексту, яка є складовою загальнономовного стилю Текерея.

Таблиця 1

Аналіз частотності вживання лексики семантичної групи “пейзаж”
у названих романах У. Текеря

Назва	Повітря	Вода	Земля
Van.F.	Cloud-1 Wind-1 Rain-1 Thunderbolt-1 Sun-2 Sunshine-1 Sky-1 Moon-1 Sunset-1 Light-1	sea-1 ocean-1 dimple-1 sail-1 stream-1 river-3 shore-1 water-1	(1)hill-2 chest-1 mountain-2 (2)lawn-1 (3)elm-2 park-3 ivy-1 tree-1 garden-2 chestnut tree-1 grass-1 grove-1 (4)horse-1 cow -1
32 ЛО — 41 СВ	10 — 11	8 — 10	14- 20
The B.Sn.	Sunshine- 1 Pea-soup -1	pound-1 tank-1 lake-2 island-1 barge-1	(1) - (2) field-1 lawn-1 ground-1 (3) park-4 creeper-1 flower-bed-1 shruberry-1 myrtle-1 laurustinus-1 lime-tree-1 elm-1 oak-1 (4) -
19 ЛО — 23-СВ	2 — 2	5 — 6	12 — 15
A Sh.G.St.	Rain-1 Wind-1 Sunset-1	water-1 caique-1	- - garden-1 cypress-1 oak-1 grass-1 tree-1 nettle-1 dog -1 rook- 1
13ЛО — 14СВ	3 — 3	2 — 3	8 — 8

[у стовпчику “земля”: (1) — підвищені ділянки землі; (2) — рівнини і впадини; (3) — флора; (4) — фауна]

Загальна кількість лексичних одиниць — 63

Загальна кількість слововживань — 77

Проаналізуємо вплив частотності вживання слів інших лексико-семантичних підкласів на особливості авторського стилю. ЛСГ “повітря” представлена у романі “Sh.G.St.” лексичними одиницями: *rain, wind, sunset*, у “The B.Sn.” — *sunshine, pea-soup*, у “Van.F.” — *cloud, wind, rain, thunderbolt, sun, sunshine, sky, moon, sunset, light* (див. табл. 1). Порівняємо описи негоди у двох романах: “Sh.G.St.” та “Van.F.”:

“... *all there was dusk and lonely; the rain falling heavily, the wind playing Pandean pipes and whistling down the chimney-pots ...*” [14, с. 72].

“... *The wild wind tore the chimney-pots from the roofs of the old houses, and sent the tiles whirling and crushing through the desolate streets. ...the watchmen shrunk in to their boxes, whither the searching rain followed them ...*” [15, с. 64].

Обидва описи мають однакову тематичну спрямованість, а вживання слів зумовлене особливостями світогляду та творчою манерою Текерея. Якщо у першому фрагменті *rain* — був сильним, а *wind* — грав на сопілці Пана і свистів у комини, то у другому описі — дощ переслідує вартових, а вітер зриває комини, кружляючи та розбиваючи черепицю (наш переклад). Якщо у першому уривку вітер — бешкетник, то в другому — це вже дика (*wild*), нестримна стихія. Спостерігаємо повну відсутність лексики семантичного підкласу “рослинність”, що вказує на залежність частоти вживання певних семантичних підкласів слів від тематики описів природи.

Частота вживання Текереєм лексичних елементів тексту нерівномірна не тільки у цілому, але й у кожному творі зокрема (див. табл. 1). Перевагу аналізованої лексики в романі “*Van.F.*” можна пояснити більшою кількістю пейзажів (6 описів), ніж у творах “*The B.Sn.*” (3) і “*Sh.G.St.*” (3). Фактичний матеріал засвідчує перевагу деяких лексико-семантичних підкласів у всіх трьох романах Текерея (флора — 30 СВ, небо — 10 СВ, водні масиви — 14 СВ), унаслідок чого спостерігається певна константність авторського індивідуального стилю. Висока частота використання в пейзажах того чи іншого підкласу лексики зумовлена особливістю відтворення дійсності письменником, актуальністю предмета чи явища природи для певного географічного середовища і, безумовно, культурними традиціями англійського народу. Виникнення подібності між трьома творами Текерея у вживанні ним конкретних лексико-семантичних груп і підкласів слів пояснюється близькістю хронологічних рамок написання романів та існуванням авторського творчого кредо.

Результати нашого дослідження підтверджується цифровими даними, що дає можливість уникнути суб’єктивізму в аналізі текстів.

Література

1. Адмони В.Г. Система форм речевого высказывания. — СПб., 1994.
2. Ахманова О.С. Разговорная речь и ее отражение в художественной литературе // Теория и практика лингвистического описания разговорной речи. — Горький, 1976.
3. Ахманова О.С., Глушко М.М. Основы компонентного анализа. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1969.
4. Вердиева З.Н. Семантические поля в современном английском языке: Учеб.пособие. — Уфа: БГУ, 1985.
5. Головин Б.Н. Об изучении языка художественного произведения // Вопросы стилистики. — Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1962. — Вып. 1.
6. Каримзаде И.А. Методика количественной оценки семантической связности лексических единиц // Вопросы лексикологии и стилистики. — Казань: Казан. гос. педагог. ин-т, 1976.
7. Колшанский Г.В. Контекстная семантика. — М.: Наука, 1980.
8. Кухаренко В.А. Интерпретация текста: Учеб.пособие. — Л.: Просвещение, 1978.
9. Падучева Е.В. Семантические исследования: Семантика времени и вида в русском языке. Семантика нарратива. — М., 1980.
10. Великий тлумачний словник. — К.: Ірпінь, 2002.
11. Halleck M.A. New English Literature. — New York: American Book Company, 1952.
12. The New American Roget's College Thesaurus. — USA: A Signet Book, 1995.
13. Thackeray W.M. The Book of Snobs. — Moscow: Foreign Lang. Publishing House, 1959.
14. Thackeray W.M. A Shabby Genteel Story. — Moscow: Raduga Publishers, 1985.
15. Thackeray W.M. Vanity Fair. — Moscow: FLPH, 1950.

Halyna Pasichnyk. Peculiarities of the Author's Individual Style in the Novels by W. Thackeray. The article is dedicated to the investigation of lexico-semantic units that account for some constant features of the author's individual style. Our analysis focuses on the lexico-semantic word group “landscape” in 3 novels by W. Thackeray. Linguistic typology of different novels written by one and the same author as well as lexico-semantic stability of the author's style have been proved by means of quantitative data.